

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Громова Н.В., Захарова В.А.

**ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ**

**Методичні рекомендації для студентів 4-го курсу
факультету іноземної та слов'янської філології**

Суми
СумДПУ імені А.С. Макаренка
2016

УДК 811.161.2:821.161.2:378.147(076)

ББК 81.111.1- 923

П 24

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол №6 від 28 січня 2016)

Рецензенти: к. філол. н., доц. **В.В. Герман**

к. філол. н., доц. **В.М. Владимірова**

Громова Н.В., Захарова В.А.

П 24 Педагогічна практика з української мови та літератури: Методичні рекомендації для студентів 4-го курсу факультету іноземної та слов'янської філології. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. – 82 с.

Методичні рекомендації допоможуть студентам у проходженні практики з української мови та літератури.

Пропонується для студентів факультету іноземної та слов'янської філології, викладачів методики навчання української мови та української літератури, керівників педагогічної практики, вчителів-словесників.

УДК 811.161.2:821.161.2:378.147(076)

ББК 81.111.1 – 923

© Громова Н.В., Захарова В.А.,

© СумДПУ імені А.Макаренка, 2016

ЗМІСТ

1. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	4
2. КЕРІВНИЦТВО ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ	10
3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ВИХОВНА ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	15
4. СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ОСНОВНІ ВИМОГИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ.....	
5. САМОБУТНІСТЬ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ.....	
5.1. РОБОТА НАД ТЕКСТОМ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ	26
5.2. ЗРАЗОК КОНСПЕКТУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
6. ВЗАЄМОВІДВІДУВАННЯ СТУДЕНТАМИ УРОКІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ....	55
7. ОРІЄНТОВНІ СХЕМИ АНАЛІЗУ УРОКІВ	57
8. ПОЗАКЛАСНА РОБОТА СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДПРАКТИКИ	58
9. ПІДСУМКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ „ПРОБЛЕМИ. ПОШУКИ. ЗНАХІДКИ”	59
10. ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ	62
11. ВИМОГИ ДО ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА	67
12. ПАМ’ЯТКА СТУДЕНТУ-ПРАКТИКАНТУ	76

1. Педагогічна практика студента-філолога як ефективна форма становлення професійної майстерності майбутнього вчителя

Нема виснажливішої роботи,
Де нерви паляться, мов хмиз сухий,
Де серце рветься в клетоті і чаді,
Але нема щасливішої долі,
Коли Людина з рук твоїх, Людино,
Іде у світ, – на краплю світ людніє.

(І. Драч. “Дума про вчителя”)

Важливе значення в професійному та особистісному становленні майбутнього вчителя займає його практична підготовка. Сучасні дослідники стверджують, що практика – це чуттєво-предметна діяльність, за допомогою якої людина змінює й перетворює світ. «Учителем школа стоїть...», – писав Іван Франко. Як влучно сказано! Від учителя залежить, яким буде в майбутньому підростаюче покоління. Правильно організована педагогічна практика забезпечує особистісно зорієнтований, комплексний, неперервний і творчий характер підготовки студентів.

Педагогічна практика у вищому навчальному закладі покликана допомогти формуванню внутрішньої установки на педагогічну діяльність, педагогічних умінь і навичок роботи з учнями. Вона дає можливість перевірити рівень засвоєння студентами теоретичних знань та вмінь із методики навчання української мови, літератури, іноземної мови тощо.

Педагогічна практика засвідчить, наскільки студенти вимогливі й тактовні в роботі з учнівським колективом, наскільки ерудовані й уміють володіти мистецтвом художнього слова, риторичною майстерністю. Практика створює сприятливі умови для цілеспрямованої

систематичної науково-дослідної роботи студентів-філологів і є початком активного становлення майбутніх учителів-словесників. Це ефективний засіб перевірки рівня професійного й особистісного розвитку.

Навчальним планом підготовки студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр” передбачено проходження навчальних практик на 1-3 курсах педагогічного університету. На першому курсі студенти проходять фольклорну, на другому – діалектологічну практики. На другому та третьому курсах передбачено навчально-педагогічні практики, які є свого роду адаптаційними з огляду на перспективу створення умов із метою оволодіння основними педагогічними вміннями та навичками, тому є необхідними для осмислення майбутньої професії. Виробнича літня педагогічна практика студентів третього курсу в літній канікулярний час є складовою частиною програми професійної підготовки та становлення майбутнього педагога. Практика в літніх оздоровчих таборах та пришкільних майданчиках на третьому курсі сприяє виробленню загальнопедагогічних знань та вмінь працювати з учнівським колективом під час проведення виховної роботи.

Проходження виробничої педагогічної практики з української мови та літератури на 4 курсі є логічним продовженням навчальних практик на попередніх курсах та завершальним етапом професійно-педагогічної підготовки вчителя. Вона має свою специфіку, бо відбувається в умовах, максимально наближених до реальних умов майбутньої професійної діяльності. Практика забезпечує інтеграцію знань та їх застосування в безпосередній роботі з учнями, тому діяльність студента в період проходження практики є аналогом професійної діяльності вчителя мови і літератури. Виробнича практика

в університеті не лише завершує професійну освіту вчителя-україніста, а є найефективнішою формою його професійного становлення.

Повністю підготувавшись до виробничої педагогічної практики, студенти можуть випробувати себе і в ролі вчителя-словесника, і в ролі класного керівника. За період її проходження студент самокритично оцінить власний рівень готовності до майбутньої педагогічної діяльності, перевірить, наскільки власні плани щодо педагогічної спеціальності відповідають сучасним реаліям школи.

Для того, щоб студент-філолог став невдовзі висококваліфікованим фахівцем, майстром своєї справи, потрібна, крім багатьох здібностей і сукупності наукових знань, система професійних умінь. Почасти ці вміння майбутній учитель набуває на практичних і лабораторних заняттях, продовжується й завершується цей процес у школі під час педагогічної практики.

Фольклорна, діалектологічна, різні види педагогічної практики слугують єднальною ланкою між теоретичним навчанням і самостійною педагогічною діяльністю, створюють умови для збагачення життєвим досвідом, розширення соціальних контактів. Побудовані з урахуванням принципів наступності, тісного взаємозв'язку і взаємодоповнюваності, такі види пошуково-дослідницької діяльності забезпечують перевірку дієвості набутих знань і умінь, формують усвідомлену потребу щодо вдосконалення професійних компетенцій, сприяють загальнокультурному розвитку особистості. Саме у процесі практики відбувається засвоєння цілої системи норм, правил, соціальних ролей і цінностей.

Програма практики складена на основі нормативних документів Міністерства освіти і науки України, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Указу

Президента України від 04.07.2005 р. № 1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», листа МОН України від 07.02.2009 № 1/9-98 «Про практичну підготовку студентів», згідно з «Положенням про практики у СумДПУ імені А.С. Макаренка» (2012 р.). Програма практики, що пропонується, являє собою варіант змісту професійно-педагогічної практики студентів-філологів педагогічного вищого навчального закладу, що відповідає сучасним вимогам школи.

Мета практичної підготовки

Метою практичної підготовки є оволодіння студентами сучасними методами, прийомами і формами організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі; розвиток у студентів уміння здійснювати діяльність із навчання рідної (державної) мови та літератури на базі сформованої в них мовленнєвої компетенції та знань з основ теорії методики, педагогіки і психології, уміння поєднувати теоретичні знання з методики навчання української мови з практичною діяльністю навчання учнів; забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні методичні завдання відповідно до умов педагогічного процесу; виховання в студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці.

Завдання педагогічної практики:

Навчальні:

- 1) поглибити знання студентів із предметів, що визначають зміст практики;
- 2) забезпечити зв'язок теоретичних знань фахових дисциплін із реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних,

розвивальних та виховних завдань;

3) розвивати у студентів уміння проводити уроки з використанням сучасних інноваційних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності;

4) формувати у студентів психологічну готовність до роботи в школі;

5) створювати умови для самореалізації й саморозвитку студентів.

Наукові:

1) поглибити теоретичні знання студентів із фахових дисциплін і на основі індивідуальних завдань вивчення передового педагогічного досвіду вчителів виробити творчий підхід до педагогічної діяльності;

2) розвивати професійно-дослідницькі здібності студентів;

3) формувати вміння проводити науково-дослідницьку роботу.

Виховні:

1) виховувати у студентів стійкий інтерес і любов до професії вчителя;

2) формувати в майбутніх учителів педагогічні вміння і навички, що сприяють розвитку в них професійних якостей учителя, потреби в педагогічній самоосвіті;

3) розвивати у студентів уміння здійснювати виховну роботу з української мови і літератури.

Професійні:

формувати у студентів уміння та навички правильно визначати:

- типи уроків, їх організаційну структуру залежно від мети, змісту, вікових особливостей учнів та конкретних умов проведення уроків;

- організаційні форми, методи й засоби проведення уроків у відповідності з дидактичними принципами навчання, враховуючи вікові, психологічні особливості учнів та конкретні умови навчання;

- навчальну, виховну мету уроку зі спеціальності та в позакласних виховних заходах, а також організаційні форми й методи їх проведення;
- добирати, а в разі необхідності виготовляти роздавальний матеріал, наочність до уроків відповідно до їх пізнавальної мети;
- своєчасно й уміло застосовувати технічні засоби навчання для проведення уроків зі спеціальності та в позакласній роботі;
- стимулювати інтерес та активність учнів до засвоєння знань, розвивати їхню увагу, мислення, мовлення;
- робити психолого-педагогічний аналіз уроків та позакласних заходів зі спеціальності, проведених студентами конкретної групи;
- самостійно вивчати передовий педагогічний досвід учителів, робити відповідні висновки, які розкривали б особливості професії вчителя, узагальнювати й використовувати його у своїй навчальній роботі в університеті (написання рефератів, доповідей, курсових, дипломних робіт).

У процесі педагогічної практики здійснюється:

- формування у студентів стійкого інтересу до професії вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті;
- закріплення, поглиблення та синтезування психолого-педагогічних, методичних і мовних знань у процесі їх використання для вирішення конкретних навчальних завдань;
- свідоме застосування студентами теорії навчання в практичній діяльності, усвідомлення її професійної значущості;
- формування та розвиток професійних умінь і навичок щодо підготовки і проведення уроків

- української мови та літератури;
- розвиток у студентів уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;
- ознайомлення із сучасними досягненнями навчально-виховної роботи в школі, передовим педагогічним досвідом;
- вироблення творчого підходу до педагогічної діяльності.

2. Керівництво педагогічною практикою

Керівництво практикою з української мови та літератури здійснюють відповідальні методисти з української мови та літератури.

Обов'язки відповідального методиста:

- складає робочу програму практики;
- розробляє методичну документацію з питань практики та надає допомогу викладачам-методистам;
- забезпечує організацію і проведення практики на факультеті;
- узгоджує бази проходження практики з відділом практики та зв'язку з виробництвом навчального закладу;
- згідно з угодами, укладеними між університетом і базами практики, проводить розподіл методистів та студентів-практикантів;
- забезпечує проведення настановної та підсумкової конференцій, захисту результатів практики;
- ознайомлює студентів із завданням і змістом, звітністю і критеріями оцінювання результатів практики;
- здійснює загальний та безпосередній контроль за виконанням студентами-практикантами завдань

практики і правил внутрішнього трудового розпорядку базового закладу;

- приймає залік із практики і виставляє підсумкову оцінку у відомість та залікові книжки;
- вивчає й узагальнює передовий досвід загальноосвітньої школи та проведення практики;
- підбиває підсумки педагогічної практики на факультеті й готує звіт;
- звітується про стан проходження студентами педпрактики на засіданнях учених рад факультету;
- подає до навчального відділу звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо подальшого вдосконалення та організації її проведення.

Методист з фаху виконує таку роботу:

- відповідає за практику закріпленої за ним групи студентів;
- бере участь в настановній та підсумковій конференціях на факультеті;
- бере участь в настановній та підсумковій конференціях у школі; знайомить студентів із адміністрацією бази практики, керівниками практики, здійснює розподіл студентів, контролює відвідування, роботу та виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку навчального закладу;
- проводить методичну роботу зі студентами (затвердження індивідуальних планів, колективне відвідування та обговорення уроків, колективні консультації);
- забезпечує контроль за проходженням практики студентів групи (за допомогою старости групи);
- надає методичну допомогу студентам, відвідує не менш як два уроки кожного студента, перевіряє та оцінює конспекти уроків;

- відповідає за своєчасну подачу звітної документації відповідальному методисту;
- оцінює роботу студентів, виставляє оцінку в атестаційний лист;
- готує студентів до виступів на підсумковій конференції;
- подає відповідальному методисту письмовий звіт за підсумками практики.

Орієнтовний план проведення настановної конференції

1. Виступ відповідального методиста про зміст, цілі та завдання виробничої педагогічної практики студентів-філологів.
2. Ознайомлення студентів-практикантів про хід виконання завдань із педагогіки (доповідає методист кафедри педагогіки).
3. Ознайомлення студентів-практикантів про хід виконання завдань із психології (доповідає методист кафедри психології).
4. Виступи методистів фахових кафедр (української мови, української літератури, практики англійської мови, практики романо-германських мов).
5. Ознайомлення з проектом наказу про розподіл студентів на практику.

З метою контролю та на допомогу методистам один із студентів призначається старостою групи в певному навчальному закладі.

Староста групи студентів-практикантів зобов'язаний:

- у перший тиждень подати відповідальному методисту на кафедру розклад уроків та дзвоників за схемою:

Дні тижня	Студент, який проводить урок	учитель	клас	урок	час проведення	номер каб.
понеділок	Бойко Алла Іванівна	Мірошніченко Наталія Миколаївна	5-А	2	8.50	215
вівторок						
середа						
четвер	Бойко Алла Іванівна	Мірошніченко Наталія Миколаївна	5-А	4	10.30	215
п'ятниця						
субота						

- прозвітувати в перші два дні про своєчасну явку студентів на бази практики;
- вести облік відвідування студентами-практикантами навчального закладу;
- здійснювати постійний зв'язок із відповідальними методистами та методистами з фаху в плані проведення відповідних консультацій.

Обов'язки студента-практиканта:

- брати участь у настановній та підсумковій конференціях із питань організації педпрактики;
- одержати до початку практики у методистів (із фаху, педагогіки та психології) консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- пройти своєчасно медогляд та отримати допуск на проходження практики;
- своєчасно прибути на виробничу базу практики;
- виконати всі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики;
- бути присутнім у школі протягом 6 годин робочого дня;

- суворо дотримуватись правил внутрішнього розпорядку, охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії і розпоряджень адміністрації закладу, де проходить практика;
- вчасно оформляти документацію та подавати її на вимогу керівників практики;
- сумлінно й відповідально готуватися до проведення уроків та позакласного виховного заходу;
- студенти не допускаються до проведення уроку, заходу, іншого виду діяльності без конспекту, сценарію, завізованого учителем або методистом від фахової кафедри;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- подати звітну документацію з педпрактики на перевірку за два дні до її завершення.

Студент-практикант має право:

- одержувати всі необхідні консультації від методистів кафедр української мови, української літератури, педагогіки, психології, практики англійської мови, практики романо-германських мов, учителів шкіл;
- вносити пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення практики;
- використовувати науково-методичну літературу шкільних кабінетів та бібліотеки.

3. Організаційно-виховна та науково-дослідна робота студентів під час проходження педагогічної практики

У процесі педпрактики студенти можуть:

- здійснювати дослідницьку роботу за завданням кафедри;
- вивчати й узагальнювати педагогічний досвід кращих учителів міста та області;
- підготувати виступ на підсумкову конференцію з проблем проходження практики;
- зібрати потрібний матеріал для курсової чи дипломної роботи з методики навчання української мови і літератури;
- підготувати й провести педагогічні експерименти;
- здійснювати профорієнтаційну роботу серед учнівської молоді.

Під час проходження практики студенти займаються науково-дослідною роботою: вивчають учнівський колектив, організують та проводять педагогічні експерименти, апробують навчальні посібники, перевіряють ефективність застосування традиційних та інноваційних методів у процесі вивчення літератури.

У процесі проходження педагогічної практики студенти мають можливість проводити власні наукові дослідження з питань методики навчання мови та літератури. При підготовці до виконання курсових, дипломних робіт студенти організують потрібні дослідження, проводять анкетування серед учителів та учнів з обраної теми.

Здійснення науково-дослідної роботи під час педагогічної практики сприяє формуванню в майбутніх учителів-словесників рис сучасного педагога-науковця, здатного в умовах школи проводити педагогічний

експеримент, йти на педагогічний ризик.

Під час проходження педагогічної практики студент певною мірою наділений самостійністю: у виборі тем залікових уроків та форм проведення позакласного заходу з предмета, інших виховних заходів, у плануванні наукової та методичної роботи. Цим самим студент має максимальну можливість визначитись у своїх педагогічних здобутках та прорахунках, переконатися у правильності вибору професії.

Під час виконання поставлених програмою педпрактики завдань студент здійснює також профорієнтаційну роботу серед учнівської молоді. Саме через роботу студента на уроці та в позаурочний час старшокласники знайомляться з принципами та системою навчання на факультеті педагогічного університету. У свою чергу це зобов'язує студента належним чином продемонструвати здобуті у вищому навчальному закладі знання та вміння працювати в учнівському колективі. Цікаві й захоплюючі розповіді про письменників, раціонально організована студентом робота на уроках літератури, належним чином проведені позакласні заходи з предмета викликають позитивні враження учнів, інтерес до студентства взагалі, зацікавленість літературою як навчальною дисципліною.

Виробнича педагогічна практика дає можливість студентам осмислити пріоритетні проблеми методики навчання мови і літератури в навчальних закладах різного типу, стан мовно-літературної освіти в цілому. Використавши традиційні та нові технології навчання на уроках мови і літератури, студенти переконуються у їх ефективності та доцільності на певному етапі вивчення навчального матеріалу, формують і шліфують власний стиль викладання, тим самим удосконалюючи власну методичну вправність і виробляючи критичний погляд на

різні інновації та нововведення в школі.

Науково-дослідна робота студентів під час практики передбачає також:

- планування, проведення й аналіз різних видів занять (навчальних та позанавчальних);
- застосування раціональних форм і методів роботи в навчальній роботі;
- використання різних форм наочності під час проведення уроків мови та літератури;
- здійснення особистісно зорієнтованого навчання;
- застосування елементів диференційованого підходу до учнів;
- удосконалення психолого-педагогічних та спеціальних знань студентів у процесі їх використання під час навчальної роботи;
- розвиток безпосередніх уявлень про структуру та роботу навчального закладу в сучасних умовах та напрями діяльності педагогічного колективу, про традиційні та інноваційні форми роботи вчителя.

Одержавши можливість провести уроки під час практики, студенти повинні відчувати особливу відповідальність за рівень передачі здобутих знань учням.

Не секрет, що окрема частина студентів філологічного факультету не пов'язує свою майбутню діяльність із шкільною, із педагогічною роботою. Ця благородна і давня професія є надзвичайно складною і вимагає багато зусиль, праці, відповідальності. Не всі студенти-випускники здатні подолати ті труднощі, які виникають у процесі їх професійного становлення. Тому поза сумнівом, частина студентів традиційно не пов'язує свою майбутню професійну діяльність із педагогічною. Одні студенти бачать себе журналістами радіо і телебачення, інші – коректорами районних чи обласних газет, письменниками,

критиками. Після проходження переддипломної практики з літератури такі студенти можуть кардинально змінити погляди на подальшу професійну діяльність, оскільки відчують важливість педагогічної професії, виявлять у собі здібності до неї. Тому педагогічна практика має вирішальне значення для студента на випускному курсі, бо впливає на професійне становлення майбутнього вчителя-філолога.

4. Сучасний урок української мови: основні вимоги щодо підготовки та проведення

Реалії сьогодення вимагають нових підходів до організації навчального процесу в школі, зокрема, проведення уроку.

Сучасний урок української мови – це урок демократичний. Він проводиться не для учнів, а разом з ними. Це урок, на якому присутній демократичний стиль спілкування, де учні вчаться здобувати знання, а не отримувати готові, де жоден із них не боїться висловлювати свою думку і доводити її.

Для сучасного уроку характерними ознаками є:

- варіативність і гнучкість структури уроку;
- спрямованість уроку на особистість учня;
- оптимізація форм роботи на уроці;
- формування найважливіших компетентностей учнів;
- співпраця вчителя і учня.

Як побудувати сучасний урок мови? Як зробити так, щоб урок не тільки озброював учнів знаннями та вміннями, а й викликав би у дітей щирий інтерес, природню зацікавленість, формував би їхню творчу свідомість?

Основними критеріями щодо підготовки і проведення уроку української мови в сучасній школі є:

1. Тема уроку повинна відповідати навчальній програмі. Як свідчить практика, іноді вчителі, а особливо студенти-практиканти, при підготовці уроків, стараються сформулювати тему так, щоб вона вигідно звучала, ігноруючи вимоги Програми. Проте це є неприпустимо, оскільки Програма – загальнодержавний та загальнообов’язковий документ, що підлягає неухильному виконанню.

2. Чітке визначення мети уроку. Готуючись до уроку, вчитель повинен продумати кожен свій крок, вибрати ті форми і методи, які відповідають віковим особливостям дітей, індивідуальним особливостям класу, конкретному типу навчального закладу: ліцею, гімназії, школі з класами поглибленого вивчення предмета тощо. Якщо чітко визначена мета уроку, то відповідно до неї вчитель здійснює пошук найефективніших форм роботи на уроці. Як свідчить практика, в останній час вчителі, визначаючи мету уроку, чомусь зупиняються виключно на навчальному аспекті триєдиної мети уроку, ігноруючи розвивальний та виховний аспекти. Це, на нашу думку, свідомо робить урок неповноцінним у плані формування компетентностей школярів, призводить до помилок, упущень у виборі оптимального варіанта проведення навчального процесу.

Триєдина мета уроку – це завчасно запрограмований вчителем результат, який повинен бути досягнутий ним і учнями в кінці уроку. Вона вміщує три аспекти: навчальний, розвивальний, виховний.

Навчальний аспект: озброїти учнів знаннями з даної теми. Доречно при плануванні навчальної мети визначити, якого рівня якості знань пропонується досягнути учням на

цьому уроці: репродуктивного, конструктивного чи творчого. Ключовими словами, що характеризують навчальний аспект є: «навчити», «розкрити», «показати», «ознайомити», «довести», «порівняти», «систематизувати», «узагальнити» тощо.

Розвивальний аспект мети уроку передбачає формування вмінь та навичок і може бути сформульований для кількох уроків, а іноді й для уроків цілої теми. Він складається із кількох блоків: розвиток мовлення, мислення, сенсорної сфери. Ключовими словами є: «розвивати», «формувати», «практикувати» тощо.

Виховний аспект мети уроку повинен передбачати використання змісту навчального матеріалу, форм і методів навчання для формування і розвитку моральних, естетичних, патріотичних, екологічних та інших якостей особистості школяра. Ключове слово «виховувати».

3. Мета уроку визначає його тип, а тип – структуру заняття. Треба пам'ятати, що тип уроку визначається метою. Досить часто спостерігається невідповідність між поставленою метою, типом уроку та його структурою. Наприклад, на уроці узагальнення і систематизації взагалі відсутня систематизація в певній системі взаємозв'язків, а є лише повторення окремих фактів або дій у вигляді переліку. Особливо це стосується уроків, що проводяться у формі ігор, змагань тощо. Отже, *мета уроку* → *тип уроку* → *структура уроку* → *розрахунок часу на різних етапах уроку*. Оскільки мета уроків є різноманітною, різноманітними будуть і відповідно структури уроків. Це дасть можливість уникнути традиційного комбінованого типу уроку.

4. Конспект уроку складається в довільній формі. Конспект – це творчість вчителя, це його професійний почерк. Часто молоді вчителі та студенти-практиканти користуються «готовими» поурочними

планами-конспектами. Це правомірно, якщо такі напрацювання мають гриф і їх «Рекомендовано МОНУ». Проте постійне використання таких методичних розробок уроків небезпечно тим, що воно паралізує творчість учителя навіть тоді, коли педагог володіє такою можливістю. Учителю повинен пам'ятати, що автором сценарію, режисером-постановником і виконавцем уроку є він сам. Навчальні можливості дітей конкретного класу знає тільки він, і тому саме він є відповідальним за успіх чи провал будь-якого уроку, а не автор «готових» методичних розробок.

5. Оптимальний, обґрунтований вибір форм і методів проведення навчального заняття. В останній час «модним» стало проведення уроків у новій, нетрадиційній ігровій формі: урок-аукціон, урок-вікторина, урок-екскурсія (подорож), урок-диспут тощо. Звичайно, не можна стверджувати, що всі ці уроки априорі є не ефективні. Проте деякі вчителі переоцінюють значення цієї форми до такого ступеня, що вона превалює над змістом, метою навчальної діяльності на уроці. У свій час академік Ю.К.Бабанський після відвідання таких уроків помітив, що, звичайно, ці заняття забавляють, збуджують, захоплюють, але вчителям варто не забувати, що кожен урок повинен ще і навчати. Як свідчить практика, найрезультативнішим є той урок, на якому оптимально та раціонально підібрані навчальні форми і методи, поєднані традиційні та нетрадиційні підходи до проведення навчального заняття.

6. Раціональне і комплексне використання тих чи інших засобів навчання. Як свідчить практика, іноді вчителі надмірно захоплюються на уроці (особливо відкритому) різноманітними технічними засобами навчання, дидактичними матеріалами тощо, діючи за принципом: чим більше, тим краще. Це призводить до

того, що за декораціями залишається не розкритою тема уроку. Застосування вчителем кожного засобу виправдано тоді, коли воно економить сили педагога та учня, час уроку, покращує сприйняття навчального матеріалу, дозволяє здійснити контроль за тим, що вивчено тощо, і, звичайно, коли застосування того чи іншого засобу навчання не є гіпертрофованим.

7. Продумування, передбачення «родзинки» уроку. Щоб навчальне заняття було цікавим для дітей, воно повинно містити таке, що викликає подив, захоплення, інтерес – одним словом те, що вони будуть пам'ятати, коли все інше забудеться. Це можуть бути цікаві факти або навіть нестандартні підходи до уже відомого.

8. Об'єктивне, справедливе оцінювання рівня навчальних досягнень учнів – це одна із найважливіших складових уроку.

По-перше, кожен учитель чітко має визначити *мету* оцінювання: навіщо потрібна оцінка. Зазвичай учителі відзначають, що оцінювання потрібне для того, щоб:

- визначити найкращих за досягненнями учнів;
- показати учням, як вони засвоїли матеріал;
- стимулювати мотивацію школярів до навчання і отримання знань;
- з'ясувати, чи є необхідність у додатковому навчанні або «перенавчанні» тощо.

По-друге, сформулювати для себе *критерії та стандарти* оцінювання.

Як свідчить сучасна педагогічна практика, в процесі оцінювання рівня навчальних досягнень учнів доречно використовувати два типи критеріїв: соціальні та індивідуальні. Інструментарієм соціального оцінювання сьогодні є «Критерії оцінювання навчальних досягнень

учнів у системі загальної середньої освіти», розроблені МОНУ на міжпредметному та предметному рівнях. Застосування індивідуальних критеріїв дає змогу порівняти результат, отриманий учнем сьогодні, з його попередніми результатами, і тим самим виявляється динаміка його розвитку.

Важливим способом індивідуального оцінювання виступає *самооцінка*, коли кожен учень повинен проаналізувати свою діяльність, визначити якість своєї роботи та шляхи її підвищення. Наприклад, після виконання письмової роботи учням пропонується в зошиті оцінити її якість за критеріями: правильність, повнота, логічність викладу, грамотність – і виставити оцінку в балах. Під час перевірки роботи учня вчитель здійснює аналогічну діяльність: якщо він погоджується з оцінкою учня, то обводить її, якщо ні – ставить свою, коментуючи її усно або письмово. *Коментування оцінки є обов'язковим, незалежно від того, чи відповідь учня є усною чи письмовою.*

Поєднання вчителем у своїй роботі індивідуальних і соціальних еталонів проявляється в тому, що учень не тільки засвоює зміст навчального матеріалу, а й сам контролює і корегує свою пізнавальну діяльність. Це і є ідеальна ситуація з критеріями оцінювання.

Отже, не дивлячись на бурхливі зміни в суспільному житті, інноваційні підходи до вирішення освітянських проблем, урок як класична форма в системі роботи загальної середньої освіти є стержнем організації навчально-виховного процесу, а вчитель та учні – основними його суб'єктами. Завжди пам'ятайте: *Посередній учитель розповідає, Хороший учитель пояснює, Крайній учитель демонструє, Великий учитель надихає.*

5. Самобутність уроку літератури

Однією з вимог до уроку української літератури є його самобутність. Кожен урок літератури повинен бути неповторним, оригінальним. Різного роду шаблони і стандарти гублять його самобутність, знищують творчу думку вчителя, гальмують розвиток учнів, привчають думати так, як написано.

За однією й тією ж темою студенти можуть дати зовсім різні уроки, що залежить від вибраного шляху, яким буде аналізуватися твір, від рівня володіння студентами методами та формами роботи, від рівня пізнавальних можливостей та літературних здібностей учнів певного класу.

У центрі уроку літератури – текст художнього твору, який „оживає” в роботі з учнями на уроці літератури. Тому питання аналізу тексту художнього твору було й залишається проблемою в методиці навчання літератури.

Особлива увага приділяється самобутності тих уроків, на яких вивчається особистість письменника. Кожна монографічна тема починається з вивчення життєвого та творчого шляху митця, який стає своєрідним імпульсом на належному рівні утримати рівень працездатності учнів, інтерес і зацікавленість художньою спадщиною письменника. На таких уроках особлива увага звертається на неповторний і багатий духовний світ митця, на систему морально-етичних цінностей, світогляд, погляди на оточуючих, на красу вчинків і проголошуваних ідеалів письменника. Розповідь повинна бути емоційною й образною, підкріпленою спогадами та листами. Стереотипність у викладанні вбиває живу думку, викликає байдужість, тому вчитель щоразу, йдучи на урок, продумує всі необхідні деталі, “програє” кожний його етап. Насамперед урок літератури повинен вчити мислити учнів,

дбати про їхній інтелектуальний та духовний розвиток. Справжній учитель іде на урок із вірою, що він буде кращий за попередній. Укотре переконуємося в правильності слів Василя Сухомлинського: “Вчитель готується до свого найкращого уроку все життя”.

Самобутність уроку літератури полягає:

- у вивченні тексту твору;
- у використанні інших видів мистецтв;
- у виховній спрямованості кожного уроку літератури;
- у здатності літератури як навчального предмета впливати на розум і серце кожного учня;
- у багатоваріантності прочитань тексту твору, що вивчається;
- у виробленні власних підходів до пояснення прочитаного тексту.

Напередодні проведення уроку студент-практикант повинен:

- продумати обсяг навчального матеріалу, який буде даватися на уроці;
- вибрати раціональний шлях аналізу тексту художнього твору (проблемно-тематичний, за розвитком подій, пообразний, стильовий тощо);
- вибудувати оптимальну структуру уроку літератури;
- визначити чітко мету та завдання, які будуть вирішуватися на уроці;
- узгодити орієнтовний план-конспект уроку з учителем-словесником та методистом.

Напередодні проведення уроку студент-практикант узгоджує складений конспект із учителем літератури, який не тільки знайомиться зі структурою уроку, а й висловлює зауваження та поради щодо його проведення. Студент

може допрацювати план-конспект, звернувши особливу увагу на зауваження та недоліки, висловлені вчителем, переробити окремі етапи уроку, доповнити необхідним навчальним чи методичним матеріалом.

Погоджений із учителем конспект поурочного плану підписується ним, що дає право студенту проводити урок. Учитель повинен бути присутнім на уроці, після чого він оцінює роботу студента-практиканта, вказує на помилки, допущені під час проведення уроку, висловлює зауваження та поради щодо застосування ефективних форм та методичних прийомів під час роботи над текстом твору, що вивчався на уроці, у процесі вивчення життєвого шляху письменника.

Присутній на уроці викладач-методист організовує обговорення проведеного студентом-практикантом уроку. Спочатку слово має студент, який проводив аналізований урок. Потім власні зауваження та пропозиції висловлюють інші студенти-практиканти, учитель-предметник, викладач. Під час самоаналізу особливу увагу слід звернути на досягнення цілей та завдань, на ті аспекти, які не вдалося вирішити в процесі проведення уроку.

5.1. Робота над текстом художнього твору в методиці викладання літератури

Вивчення художнього твору є основним видом навчального процесу з літератури, складниками якого є: підготовка до сприймання твору; читання тексту твору; аналіз твору; підсумкове заняття.

Підготовка учнів до сприймання твору відбувається на так званих вступних заняттях. Основними завданнями таких уроків, на думку Н. Волошиної, є „активізувати й збагатити знання учнів певного змісту, відновити відповідні життєві враження, викликати потрібний настрій,

збудити інтерес до твору, бажання його прочитати, розібратись у ньому, а також привернути увагу школярів до таких важливих моментів тексту, які під час читання можуть бути не помічені ними. Тільки внаслідок такої підготовки твір буде сприйнятий у процесі першого читання зі жвавою цікавістю, його зміст засвоюватиметься свідомо, збудить відповідні переживання, дасть нові знання, виховуватиме морально й естетично“ [3, 50].

Незважаючи на те, що художній твір має об'єктивний зміст, його сприймання – це завжди суб'єктивний процес. Майже в кожного учня-читача він виражається індивідуально. Психологи засвідчують, що повноцінність сприймання мистецтва в широкому розумінні слова визначається багатьма факторами: рівнем розвитку уяви, мислення та інтересу учнів, здатністю швидко сприймати прочитане чи почуте. Усвідомлення школярами тексту художнього твору вимагає гарно розвиненої уяви та асоціативного мислення.

Поділяємо думку Є. Пасічника про те, що „сила і глибина проникнення в світ художнього твору визначається насамперед готовністю спілкування з митцем, тобто залежить від характеру актуальної установки” [4, 202-203], яку розглядають як певну специфічну настроєність психіки людини, як передумову дії. Водночас учителю слід пам'ятати про той психо-емоційний стан, у якому перебуває учень на початку уроку підготовки до сприймання тексту. Також слід враховувати життєвий досвід учнів, який активізується на уроці літератури з метою викликати такі асоціації, які допоможуть усвідомити образи письменника як щось близьке. Художня установка означає таку психологічну настроєність школяра, за умови якої знайомство з художнім твором стає необхідною потребою, тобто вже на першому етапі вивчення його в учня виникає бажання

поспілкуватися з письменником і текст художнього твору стає особистісно значимим. Тому на етапі підготовки учнів до сприймання твору захоплення письменником є першим і необхідним моментом пізнання його творчості, адже саме від першої зустрічі з твором письменника залежить не лише глибина поетичного сприймання його учнями, а й подальша робота над ним, інтерес до нього.

Основною метою вступних занять, на думку науковця Г. Токмань, є „створення установки на сприймання й розуміння тексту, ... створення орієнтирів сприйняття. Розрізняють два основні шляхи підготовки до читання й аналізу тексту: на основі твору, що вивчається, і на основі особистих вражень” [6, 225].

Основні форми роботи на уроках підготовки учнів до сприймання художнього твору можуть бути такі:

- розповідь учителя про причини звернення автора до тієї чи іншої історичної події;
- залучення до уроку цікавих матеріалів із творчої лабораторії автора;
- використання спогадів чи уривків із листувань письменника, в яких містяться відомості про написання твору, що вивчається;
- здійснення міжпредметних зв'язків на уроці літератури;
- проведення історичного коментаря з висвітленням особливостей епохи, відтвореної в тексті художнього твору;
- подання відомостей про літературну долю тексту твору;
- проведення лексичної роботи на уроці;
- вибіркове емоційне читання вчителем найважливіших і найбільш цікавих уривків із тексту.

До змісту вступних занять, як відзначає Г. Токмань, може входити „повідомлення історичних і біографічних відомостей, необхідних для розуміння тексту; соціально-побутовий коментар, пояснення незрозумілих слів” [6,

225].

Найбільш поширеними і виправданими на уроках підготовки учнів до сприймання твору є такі **методичні прийоми**:

- ✓ бесіда з учнями за орієнтовною системою запитань;
- ✓ доповіді учнів (підготовлені заздалегідь);
- ✓ звернення до спогадів, автобіографій та епістолярної спадщини письменника;
- ✓ виразне читання поезій напам'ять;
- ✓ виразне художнє читання уривків із тексту твору з наступним коментарем;
- ✓ зачитування уривків із літературно-критичних праць;
- ✓ залучення різних видів наочності.

Характер вступних занять Є. Пасічник пояснює факторами:

- рівнем літературного розвитку учнів;
- своєрідністю ідейно-художнього змісту твору;
- художньою специфікою твору;
- дидактичними завданнями уроку;
- місцевими можливостями [4, 204].

На етапі підготовки вчителя до уроку важливе місце займає продумування початку уроку, який Б. Степанишин назвав „психологічним імпульсом”. Взагалі, підготовча робота починається з програми, з того розділу, до якого належить тема, що буде вивчатися. Б. Степанишин ввів термін ”самоапробація” уроку, коли словесник подумки „програє” урок, переконується, що дана структура, методи і прийоми підібрані доцільно. Як наслідок самоапробації, урок має бути підготовлений учителем так, щоб під час його проведення він якнайменше користувався поурочним планом, бо від цього страждатиме пізнавальна діяльність учнів. Б. Степанишин називає успішним той урок, який виношений за власною архітектонікою, а приреченим – скопійований [5].

На думку методиста М. Рибникової, в основі підготовки до уроку лежать розвиток і натхнення. Розрахунок полягає в максимально наближеному до реалій моделюванні діяльності школярів і свого стану, натхнення – від зацікавленості вчителя змістом, літературою, письменниками.

Є. Пасічник дотримується думки про те, що художній твір має об'єктивний зміст, але сприймання його – завжди об'єктивно-суб'єктивний процес і в кожній людині він виражається індивідуально. Тому підготовленість учнів до сприймання твору відіграє вирішальну роль: формує загальний інтерес до літератури як навчального предмета, викликає зацікавленість творчою долею митця, готує учнів до подальшого належного ідейно-художнього аналізу твору.

Лексична робота на етапі підготовки учнів до сприймання художнього твору зводиться до тлумачення незрозумілих для них слів (історизми, архаїзми, діалектизми тощо). Раціональність такої роботи схвалена в сучасній методиці викладання літератури, що дотримується думки: без належного розуміння тексту художній твір не може бути повноцінно сприйнятий учнями. Щодо цього слушну пораду знаходимо в навчальному посібнику Є. Пасічника: краще пояснювати незрозумілі слова (особливо тоді, якщо їх небагато в тексті) до читання твору, ніж безпосередньо в процесі його сприймання, бо це руйнує цілісність враження від нього. Свого часу методист М. Рибникова пропонувала у вступній бесіді використовувати незрозумілі слова та вирази, але не перевантажувати ними учнів. Така копітка робота, спрямована на роз'яснення незрозумілих слів, стане першим кроком у процесі вивчення тексту художнього твору. Водночас лексична робота введе учнів у неповторний світ художнього доробку письменника,

викликає інтерес до його творчості.

У процесі підготовки учнів до сприймання твору повинен виникнути специфічний стан – готовність до діяльності, спрямованої на читання, ознайомлення з текстом, аналіз художнього твору, що стає необхідною потребою, яка виявляється в бажанні поспілкуватися з автором, із героями. Художній твір, який пропонується для текстуального вивчення, стає особистісно значимим.

У методиці навчання літератури поширеною є думка про те, що первинне ознайомлення з текстом художнього твору не завжди забезпечує належне розуміння його учнями. Підтвердженням служать психологічні дослідження, які засвідчують, що сприймання художнього твору позначається завжди вибіркоким характером. Адже найчастіше буває так, що учні схоплюють зміст твору взагалі, оминаючи ті художні елементи, які допомагають проникнути глибше в суть явищ і правильно зрозуміти позицію автора, підтекст художнього твору. Тому в процесі роботи над твором вирішальну роль грає його аналіз.

„Справжнє мистецтво вимагає занурення в світ образів, ідей, які не лежать на поверхні, не декларуються митцем, а випливають з його художньої структури, тобто безпосередньо з аналізу тексту, – зауважує Є. Пасічник. – Мистецтво аналізу полягає в тому, щоб викликати в учнів потребу розібратися в тих пластах художнього твору, які залишилися або непоміченими, або недостатньо осмисленими учнями, тобто повернути до учнів твір новими гранями, збудити нові почуття й емоції, захопити силою і глибиною думки митця, майстерністю художнього зображення” [4, 222].

У вузькому розумінні слова *аналіз* – це розчленування цілого на складові частини з метою проникнення у внутрішню суть твору, розгляд його окремих компонентів.

У широкому значенні *аналіз* – це поглиблення попередніх вражень та знань на основі тексту. Основою аналізу є повторне перечитування тексту твору, окремих його фрагментів. Учні повинні осягнути авторський текст, дослідити ті шари його змісту, які не лежать на поверхні й виражають задум письменника. Така робота викликає бажання заглибитися у світ митця, у створені ним образи та картини. У процесі аналізу розрізнені знання учнів про твір об'єднуються в систему; учні порівнюють, зіставляють, узагальнюють, систематизовують здобуті знання, на основі чого вдосконалюються набуті раніше вміння і навички та формуються нові. В. Марко визначає *аналіз* як „систему послідовних дій (операцій) дослідника (вчителя), спрямованих на пізнання твору як художнього феномена..., аналіз – це уявна (мислительна) операція над твором, яка передбачає членування його на частини (складники змісту і форми), виділення певних частин, дослідження їхніх особливостей, визначення місця й функціональної ролі в загальній системі твору, встановлення характеру взаємодії з іншими його частинами [2, 41]. Працюючи над текстом художнього твору, школярі повинні усвідомити концепцію бачення письменником життя, що виражається і в сюжеті твору, і в розташуванні героїв, і в системі виражальних засобів. Учні повинні усвідомити, що у творі присутній автор.

У процесі аналізу варто враховувати і літературознавчі основи викладання літератури, й мотиваційні фактори. До останніх належить актуалізація життєвого досвіду, зокрема морального, формування потреби поспілкуватися з автором твору, створення атмосфери схвильованості та відвертих роздумів про життя та міжособистісні стосунки.

Якщо аналіз твору „зачіпає за живе”, він не залишить учнів байдужими, і такі уроки стануть уроками життя, уроками духовного змушнення, а все відображене і

відтворене письменником стане близьким, значущим. Щодо цього слушно зауважує Є. Пасічник: „Корисно аналізувати такі ситуації, що дають можливість поставити і самих учнів перед проблемою морального вибору, в результаті чого відбувається процес самопізнання” [4, 226]. Інколи перевіряється зміст твору, зачитуються фрагменти, а потім відірвано звучать завдання знайти художні засоби. Учні зачитують, навіть називають художні засоби, не замислюючись, яку роль вони відіграють, яке смислове навантаження несуть. Під час роботи над прозовим твором часто оминаються жанрові особливості твору, зміст твору розглядається відірвано від форми.

Методист Г. Токмань у процесі аналізу художнього твору радить „по-перше, підходити до аналізу як до процесу – найважливішого, бо ж у ньому реалізується твір як енергеія; по-друге, не створювати ні собі, ні дітям ілюзії, що твір можна реалізувати-вितлумачити повністю; по-третє, у визначенні центральних думок і домінуючих образів давати простір індивідуальному вибору – саме так відбуватиметься не лише розуміння твору, але й самопізнання-самотворення особистості читача” [6, 225].

Здійснюючи аналіз художнього твору, учитель літератури має можливість робити це різними способами з метою уникнути шаблону. Літературознавець В. Марко застерігає: „Аналізуючи твір, не можна чинити насилля над художнім словом, а, навпаки, треба допомагати учням проїнятися його таїною й насолоджуватися його місткістю. Щоб аналіз не перетворився на безплідну схему, його необхідно здійснювати різними способами, виходячи з особливостей самого твору і конкретної мети вчителя. Доцільно ширше практикувати аналіз, який би розпочинався з вивчення форми, а відтак вів би до розуміння змісту. Більше того, чим тонше відчуває й точніше та глибше розуміє вчитель місце й художню

своєрідність кожного елемента твору у загальній його системі, чим вільніше може переходити від деталі до провідної думки і навпаки, бачити „заземленість” ідеї у конкретних епізодах, тим скоріше відійдемо від прямолінійності й буквализму в сприйнятті й тлумаченні витворів митців слова” [1, 6 - 7]. Сучасний методист Г. Токмань відзначає, що аналіз тексту на уроці матиме результат, коли „врешті стає рухом інтерпретаційної свідомості конкретної дитини, рухом, який спричинено діалогом різноманітних типів” [6, 227].

Нині в методиці навчання літератури існує кілька класифікацій типів шкільного аналізу художнього твору. Є. Пасічник виділяє такі види аналізу твору на уроці літератури: цілісний, композиційний, пообразний, проблемно-тематичний, структурно-стильовий [4, 254-265], наголошуючи, що вибір його залежить насамперед від характеру твору та вікових особливостей учнів. Н. Волошина виділяє найбільш поширені в учительській практиці види аналізу художніх творів: пообразний (традиційний), проблемно-тематичний, „за сюжетом” („за автором”, послідовний), композиційний, мовно-стильовий [3, 58]. Їх еднають загальні цілі: здійснення аналізу „на належному науково-методичному рівні, з метою забезпечення цілісного сприйняття виучуваних творів, повного, свідомого засвоєння їх морально-естетичних багатств” [там само]. Б. Степанишин застерігає вчителів від шаблонності уроків, на яких розглядається художній твір [5, 195], адже аналізом тексту виучуваного твору вчитель керує майже на кожному уроці літератури. Щоб „не скотитись” до своєрідного трафарету в аналізі твору, методист радить учителям-словесникам продумано вирішувати, яким типам аналізу тексту надати перевагу і як зробити урок самобутнім, тобто неповторним: „Нема нічого прикрішого і небезпечнішого в роботі українста, як

методичний і літературознавчий стереотип, бо одноманітність в аналізі літературного твору вбиває цікавинку, живу творчість і перетворює вчителя в чиновника від методики. Лікує від цього „захворювання” прагнення до варіативності аналізу” [5, 207]. Водночас, зауважує Б. Степанишин, у цій роботі слід спиратися на ряд загальнономистецьких та методичних засад аналізу художнього твору. Серед типів аналізу, які методист називає методами, пропонує такі: проблемно-тематичний, пообразний, цілісний (комплексний) [5, 210]. Методист Г. Токмань подає таку класифікацію [6, 228] та пояснення основних типів аналізу художнього твору в школі:

- ✓ цілісний (під час повторного читання проводиться послідовний аналіз найважливіших епізодів тексту);
- ✓ композиційний (текст аналізується через дослідження його композиційних складових та позасюжетних елементів);
- ✓ пообразний (клас зосереджується на розгляді образів-персонажів, у підсумку якого робиться висновок про ідейний зміст твору);
- ✓ проблемно-тематичний (визначається тематика та проблематика твору і розглядається розгортання кожної теми та постановка і вирішення проблем);
- ✓ структурно-стильовий (вір аналізується крізь призму індивідуального стилю митця слова, кожна риса стилю знаходиться в конкретному тексті і тлумачиться в її ідейно-художньому сенсі).

Шкільний аналіз художнього твору на сучасному етапі літературної освіти повинен відповідати таким критеріям:

- формувати в учнів оцінні судження;
- актуалізувати життєвий (моральний) досвід учнів;
- виробляти потребу поспілкуватися з митцем;
- здійснювати емоційний вплив на учня-читача;
- керувати процесом активного осмислення твору

- учнями;
- забезпечувати образне сприймання;
- розвивати творче мислення та уяву;
- виробляти особистісний підхід до оцінки художнього твору.

Методисти сходяться на тому, що аналіз твору вимагає від учителя належної методичної підготовки. Учень може легко вивчити і розповісти вірш напам'ять, переказати окремі епізоди близько до тексту, але не зрозуміти твір. Реалізація таких принципів викладання літератури, як діалогізм та проблемність, допоможе уникнути шаблону в процесі аналізу й активізує інтелектуальну діяльність учнів, спонукає їх заглибитися в текст і шукати самостійно відповіді на хвилюючі питання.

З індивідуальністю письменника учні починають знайомитися з першого уроку, коли починають вивчати його біографію. Ці знання розширюються і поглиблюються на подальших уроках, коли вивчається творчість митця. Учитель вчить визначати риси індивідуальної поезики письменника – особливості засобів художнього зображення, які застосовує автор на всіх рівнях структури тексту.

Мета сучасного уроку літератури полягає не лише в тому, щоб показати учням неповторність письменника як людини і як митця, а й у визначенні особливостей його індивідуального стилю. Організуючи пошукову роботу учнів у процесі аналізу художнього твору, учитель наближає їх до визначення рис індивідуального стилю через:

- з'ясування індивідуальної поезики під час спостереження за текстом і в процесі його аналізу;
- зіставлення індивідуальних стилів кількох письменників;
- спостереження за творчою еволюцією митця, його

динамікою змін шляхом виділення внутрішніх чи зовнішніх факторів, що сприяли цим змінам.

Г. Токмань наголошує на взаємопов'язаності уроків вивчення життєвого та творчого шляху письменника з індивідуальним стилем: „Біографічні факти пояснюють риси стилю – наприклад, Леся Українка була захоплена музикою, тому в її поезії так багато музичних термінів, внутрішніх рим, звукових повторів тощо. Стильові особливості можуть допомогти зрозуміти особистість письменника. Безпосередність та підвищена емоційність віршів В. Сосюри відкривають його душевну вразливість, здатність до найтонших відчуттів та переживань, спонтанність рефлексій” [6, 128].

Під час узагальнення роботи над визначенням рис індивідуального стилю найбільш ефективно діє бесіда за орієнтовною системою запитань:

- ◆ До якого жанру найчастіше звертався письменник у своїй творчості?
- ◆ Що нового вніс письменник у той жанр, у якому найплідніше працював?
- ◆ Як побудовані твори письменника?
- ◆ Які засоби творення образу-характеру використовував митець?
- ◆ У чому полягає особливість зображеного конфлікту?
- ◆ Які особливості сюжету творів письменника?
- ◆ Визначити особливості авторського мовлення в тексті виучуваного твору.
- ◆ Якими виражальними засобами найчастіше користується письменник?
- ◆ Яка лексика використана автором? У чому її особливості?
- ◆ Які художні засоби, що їх застосував письменник, допомагають зрозуміти підтекст твору?
У процесі роботи над віршами, з'ясовуючи

особливості індивідуального стилю поета, пошукову роботу слід організувати в напрямі визначення:

- виду поезії (за жанром, особливостями форми, тематичною групою);
- типу віршового розміру, особливостей рими і виду строфи;
- домінуючих почуттів і настроїв;
- особливостей поетового вірша (використання розмірів, вид стопи, вживання рим і т.п.);
- тропів та їх художніх функцій;
- видів художніх деталей (зорова, слухова, смакова, нюхова, дотикова, психологічна, моторова) та їх функцій;
- особливостей поетичних образів (зорових, слухових, синтетичних);
- засобів поетичного синтаксису (риторичні фігури, повтори, інверсії, антитези, паралелізм, анаколүф тощо) та їх художніх функцій;
- особливостей мовного стилю (сукупність словесних засобів і прийомів);
- елементів ритмотворення (наголос, стопа, рядок, пауза, спосіб римування, строфа, особливості строфи).

Поза усвідомленням творчої індивідуальності не можна глибоко осмислити творчість письменника. Зображення одного й того ж предмета чи явища в кожного письменника характеризується певними композиційними прийомами, специфікою художніх образів, своєрідними способами організації словесного матеріалу, особливостями поетичного ритму, улюбленими поетичними жанрами. Є. Пасічник називає одне з першочергових завдань уроків літератури („навчити учнів відчувати неповторну особистість письменника, творчу своєрідність” [4, 286]) і радить учителю „зосередити увагу на тому, що є найголовнішим у художній палітрі митців,

чому підпорядковуватимуться всі види роботи над стилем твору, тобто простежити улюблені теми і проблеми письменника, їх новаторський характер, найулюбленіші жанри, особливості мови, принципи побудови творів, способи творення образів тощо” [там само].

Проект концепції літературної освіти в загальноосвітній школі з-поміж інших завдань передбачає формування вміння „читати” словесні образи, бачити художню деталь, сприймати твір у його художній цілісності та єдності; усвідомлення індивідуальності письменника; здатності осмислювати створені ним характери, конфлікти, ідеї, позиції, самостійності та обґрунтованості оцінок, уміння зіставляти, аналізувати й оцінювати творчість письменників.

У процесі аналізу виучуваного твору та роботи над вивченням стилю письменника в учнів формуються вміння працювати з текстом, знаходити ті фрагменти, які відіграють ключову роль у його розумінні, пояснювати роль художніх засобів. У методиці викладання літератури вміння розглядаються як успішне виконання певних дій чи складної діяльності з застосуванням правильних прийомів і способів. Це доволі складний процес оволодіння вже готовими доступними способами практичних дій. Сучасні психологи доводять, що процес формування вмінь проходить кілька етапів:

- осмислення учнями поставленого завдання та пошук шляхів і способів його виконання;
- намагання учнів використати способи, запропоновані вчителем;
- оволодіння вміннями як результат багаторазового застосування в практичній діяльності учнів.

Під час роботи над текстом Н. Волошина радить „загострювати увагу учнів до слова, поетичного вислову. Учні мають ясно побачити, наочно переконатися, що в

літературі художні образи всіх видів творяться не лише використанням поетичних засобів, а й добором із загальноживаної лексики слів певного змістового відтінку та емоційної забарвленості, найвідповідніших у кожному випадку синтаксичних конструкцій, способів сполучення їх у тексті. За допомогою цих мовних засобів письменник не лише творить деталі, образи, картини життя, а разом із тим і висловлює своє ставлення до них, дає їм певну оцінку, прагнучи викликати в уяві читача деталі, образи, картини, адекватні тим, які постають перед його духовним зором у момент творення, викликати відповідні естетичні переживання й оціночне ставлення” [3, 64].

Література

1. Марко В. ... І вічна таїна слова (шляхи аналізу художнього твору в середній школі) // ... І вічна таїна слова: Аналіз великого епічного твору: Посібник для вчителя/ В. Марко, Г. Клочек, В. Панченко та інші. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 5-20;
2. Марко В. Основи аналізу літературного твору / В. Марко // Дивослово. – 1998. – №10. – С. 38–41;
3. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За редакцією Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.;
4. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник. – К.: Ленвіт, 2000. – 384 с.;
5. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі / Б. Степанишин. – К.: Проза, 1995. – 254 с.;
6. Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Г. Токмань. – К.: Міленіум, 2002. – 320 с.

5.2. Зразок конспекту уроку української літератури

Урок української літератури в 10-му класі

Тема: Олександр Олесь – поет-земляк. «Моїй матері», «Любов», “В степу” – зразки інтимної лірики поета.

Мета уроку: зацікавити учнів літературною Сумщиною; поглибити знання про поета-земляка О. Олесь, подати цікаві відомості про його життєпис; зробити аналіз пропонованих поезій.

Удосконалювати в учнів уміння аналізувати вірш, розвивати творчу уяву та мислення, збагачувати словниковий запас.

Викликати в учнів почуття гордості за самобутню літературну Сумщину, почуття любові до художнього слова.

Методична мета: реалізувати методичні можливості діалогічних форм роботи на уроці літературного краєзнавства.

Тип уроку: урок літератури рідного краю.

Методи: словесні (розповідь, репродуктивна та евристична бесіди, пошукова робота учнів).

Форми роботи: робота зі статтею підручника, повідомлення і пояснення вчителя, робота із наочністю, аналіз вірша, тестування, використання технічних засобів навчання.

Забезпечення: портрет О. Олесь, виставка книг О. Олесь, аудіозапис, надруковані тексти віршів, літературна карта Сумщини, кросворд.

Міжмистецький контекст: література і музика.

Теоретико-літературознавчі поняття: лірика, художні засоби, стилістичні фігури.

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя. Для створення відповідного психо-емоційного фону звучать поетичні рядки:

О, принесіть як не надію,
То крихту рідної землі.
Я притулю до уст її
І так застигну, так зомлію...
Хоч кухоль з рідною водою!..
Я тільки очі напою,
До уст спрагнїлих притулю,
Торкнусь душею вогняною.

Ці слова належать нашому землякові О. Олесю; рідна Сумщина подарувала світові ціле гроно видатних митців слова, бути земляками яких нам випала честь.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів. Оголошення теми, мети та завдань уроку.

На уроці, присвяченому вивченню літератури рідного краю, учні поглиблюють знання про життя та творчість О. Олеся, крізь призму спогадів про поета в уяві старшокласників постає неповторний образ поета-земляка, формуватиметься інтерес до літературної Сумщини, удосконалюватимуться вміння аналізувати текст поетичного твору, розвиватимуться навички творчо сприймати прочитане.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Бєсїда про літературну Сумщину (робота з літературною картою).

Рідна Сумщина подарувала світові ціле гроно видатних письменників. Це і невтомний трудівник на ниві української культури Пантелеймон Куліш, співець Слобожанщини Яків Щоголев, нескорений долею Павло Грабовський. Свого часу на Сумській землі побували Тарас Шевченко й Леся Українка. Сумщина стала батьківщиною для Миколи Хвильового, Остапа Вишні, Бориса Антоненка-Давидовича, Івана Багряного, Платона

Воронька, Дмитра Білоуса, Олекси Ющенко, Володимира Затуливітра. Серед цих імен – Олександр Олесь, який своєю поезією прославився не тільки в Україні, а й за її межами. Творчість цих митців як людей надзвичайного обдаровання не обмежувалася рамками одного літературного роду, їх мистецькій палітрі властива жанрова поліфонія: це й публіцистика, і проза, і поезія, і фейлетони, гуморески, усмішки та історичні романи.

Отже, звідси, із малої Батьківщини, йшли, лишаючи часточку свого серця, у велике незнане життя наші земляки, щоб повернутися сьогодні до нас талановитими творами.

З метою ефективного використання наочності передбачається робота з літературною картою, на якій учні відзначають місце народження письменників, які прославили рідний край.

Учні попередньо виконували завдання: самостійно опрацьовували знайдений ними матеріал про життєвий та творчий шлях Олександра Олесь. Результати такої пошукової роботи перевіряються в процесі проведення фронтальної бесіди.

- Олександр Олесь. Це справжнє ім'я чи псевдонім?

- Що ви знаєте про історію походження цього псевдоніма?

(У 1903 році Олександр Кандиба (справжнє ім'я поета) вступив до Харківського ветеринарного інституту. Улітку, на канікулах, підзаробляв, служив статистом, робив виміри будівель. Під час перебування на посаді статиста у Слов'янську, що в той час вважалася курортним містечком, познайомився зі своєю майбутньою дружиною, слухачкою Бестужевських курсів Вірою Свадковською. Молода пара була привабливою. Під час перебування на відпочинку в Ялті Віра називала Олександра не Сашею, а Олесем і в згадку про цей неповторний час любові

Олександр Іванович узяв собі ніжний псевдонім – Олександр Олесь. Псевдонім був дуже доречним, бо саме готувалася перша книжечка поета «З журбою радість обнялась». Нове ім'я й нову книгу публіка зустріла надзвичайно схвально. На початку 1907 року схвильований поет писав до дружини: «Чи ти думала, що наша книжка буде мати такий успіх, а ім'я, дароване тобою, зробиться символом кохання?». Пізніше з'являться рядки:

Те ім'я, що мені дала Ти
У дні, осяяні Тобою,
У сні і вільне, і крилате
Літа і в'ється наді мною.
Його прийму я в свою душу,
Зіллю з своєю кров'ю...

2. Орієнтовна система запитань на знання біографії поета-земляка:

1. У яких умовах пройшло дитинство О. Олеся?

(Народився О. Олесь (Олександр Іванович Кандиба) 14 грудня 1878 р. у передмісті Білопілля (Крига). Родовід О. Олеся сягає корсунського полковника, згодом ніжинського обозного Федора Кандиби. Є факти, які свідчать про те, що Кандиби є спадковими дворянами. Наприкінці XIX ст. рід збіднів і занепав, лишилося хіба що гучне ім'я. Дядько О. Олеся мав статус купця, а батько займався риботоргівлею, поки не загинув на Волзі (із возом риби пішов під лід). Тоді хлопцеві було 11 років. Сашка разом із двома його сестрами – Ганною та Марією – виховувала мати. Пізніше поет згадуватиме, як мати залишилася з трьома дітьми та трьома карбованцями в кишені. Від неї майбутній поет ще в 4 роки навчився читати, а дядько Василь сформував інтерес до творів Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Марка Вовчка)

2. Чії спогади допомагають відтворити час та умови, в яких формувався майбутній поет? Зачитайте найбільш

яскраві фрагменти, висловіть про них власні думки.

3. Яким постає у вашій уяві дитинство О. Олеся?

Спогади сестри Ганни

Ганна Грекова: «Пригадую: вечір... заходить сонце... Ми, діти, що вже вчимося в школі, не знаємо, куди себе подіти. Мозок вимагає для себе нових вражень, хоче щось сприймати, рости, хочеться розвіяти одноманітний настрій. Книжок немає, крім материного «Кобзаря» та дядькових «Життя святих» на церковнослов'янській мові у важких чорних палітурках... Сумно... Душно».

4. Яким постає дитинство письменника у спогадах сестри Ганни?

5. Яку освіту отримав письменник?

(Початкову освіту Сашко здобув у сільській школі, у 15 р. вступив до Дергачівської школи на Харківщині, де брав участь у випуску рукописного журналу.

На цей період припадає початок його поетичної творчості.

Деякий час навчався у Київському політехнічному інституті та Харківському ветеринарному. Самотужки вивчив кілька іноземних мов.

Становлення юнака як поета припадає на часи революційного піднесення визвольного руху. О. Олесь мріє бачити свій край вільним, розкутим.)

6. Коли емігрував письменник за кордон? Які історичні події відбуваються в цей час в Україні? (Громадянська війна. Залишилися цікаві свідчення про О. Олеся часів громадянської війни)

7. Що стало поштовхом виїзду за кордон?

8. Що відомо вам про життя та творчість поета в період еміграції?

9. Яку назву мала книга, написана О. Олесем в еміграції? («Чужиною»)

10. Чому саме така назва? (Жилося поету не надто

добре. Постійно сумував за Батьківщиною, увесь час мріяв повернутися. Відчував, що знаходиться на чужині)

11. Чому не здійснилися мрії повернутися з еміграції?

12. Назвіть рік смерті поета та місце поховання.

(О. Олесь помер 22 липня 1944р. і був похований на Ольшанському кладовищі у Празі.)

14. Яка література допомогла в підготовці домашнього завдання? Що нового ви дізналися з самостійно прочитаної літератури про поета-земляка? Що найбільше вас вразило в життєписі поета?

Причина еміграції О. Олесь за кордон

Громадянська війна гнітила душу О. Олесь. Коли до Києва з'їхалися представники різних національностей Росії і висловилися за федеративний устрій, поет назвав цю подію «весною народів». Невизначеність ситуації пояснювалась загрозою власному життю. Було й таке, що на початку 1918 р. газета «Нова рада» повідомила про вбивство письменника, але через кілька номерів (20 лютого) робила спростування: О. Олесь живий. Він був під загрозою розстрілу, але йому пощастило врятуватися.

У січні 1919 р. О. Олесь збирається разом зі своїм другом Костянтином Хороманським (піаністом і композитором) у гості до сестри Марії. Але дійти з Лук'янівки до Бесарабки, де вона мешкала, було неможливо. Кулеметна стрілянина, вибухи снарядів перешкождали цьому візиту. Довелося очікувати у квартирі Хороманського. О. Олесь читав вірш із підготовленої до друку книги, потім на якусь мить вийшов у сусідню кімнату, і саме в цей час вибухнув снаряд, від якого загинув товариш. Ця смерть стала величезним душевним потрясінням для О. Олесь. Ще одне пережив – петлюрівцями був розстріляний брат дружини. Як згадує сестра Марія, брата це остаточно надломило, і в розпачі він вигукнув: «Далі я не можу витримати! Я збожеволію».

О. Олесь у лютому 1919 року виїздить до Будапешта. У Києві залишилася дружина Віра Антонівна та 12-тирічний син Олег. Поет сподівався, що мине час і він знову побачить рідних людей, пройде рідною землею, адже не назавжди полишав їх. Але склалося інакше. О. Олеся розривають навпіл бажання повернутися й усвідомлення ризикованості повернення. І так майже 26 років.

Відень. "... Я живу тим днем, коли вас угледжу. Поживемо тут місяців 3 – 4, а потім поїдемо до Києва...". Поет займається активно громадською і політичною діяльністю: перевидає збірки своїх поезій, займає посаду редактора сатиричного журналу «Сміх» і суспільно-літературного «На переломі», написав нову книгу «Чужиною». У творчості О. Олеся починають домінувати мотиви ностальгії через розрив із Батьківщиною та трагедією в Україні:

Моя душа – моя країна –
в диму руїн, в кривавій млі,
Лежить вона з розбитим серцем,
з вінком терновим на чолі.

У листі до дружини читаємо: «Та атмосфера, в якій я живу 4-й рік, така нездорова і так розпинає душу і тіло...».

Берлін. Разом із Антоном Крушельницьким та іншими земляками О. Олесь збирає кошти на допомогу голодуючим в Україні. Поет був обізнаний із листуванням Короленка та Луначарського, які повідомили про розстріл поета Чупринки. У 30-х рр. ще дві страшні звістки ранили серце О. Олеся. Спочатку – вбивство Сергія Кірова, а потім – арешт синів товариша Антона Крушельницького, Івана й Тараса (ніби за підготовку на території УРСР терористичних актів). О. Олесь на чужині весь час живе думкою та спогадами про Україну: до останніх днів називає себе її сином, сподівається на скоре повернення:

Швидко, швидко ми побачимось,

Рідна матінко моя,
Наговоримось, наплачемось...

3. Робота з наочністю: портрети О. Олеся різних років, фотокартки сім'ї тощо.

Учням пропонується звернути увагу на портрети поета в різному віці. Запамятовуються його лагідні очі; відкрите, розумне обличчя свідчить про добру, гуманну вдачу письменника. Охайний одяг, приємна зовнішність, інтелігентність. Дивлячись на зовнішність людини, використавши спогади про поета, можна уявити, який характер він мав, яке життя прожив. Учні можуть поміркувати над відповіддю на запитання:

- ✓ Яким перед вами постає О. Олесь?
- ✓ Які трагедії довелося пережити поету?
- ✓ Складіть словесний портрет О. Олеся.

4. Загальна характеристика творчості О.Олеся.

У творчості О. Олеся простежується думка – хто дужчий: журба чи радість? Без творчого доробку О. Олеся творчий процес у літературі уявити неможливо. Першу збірку «З журбою радість обнялась» (1907 р.) захоплено вітав І. Франко. М. Зеров відзначав: “Олесю не довелося завойовувати своєї поетичної слави. Вона сама прийшла до нього на другий день після виходу з друку першої книжки його поезій. Свіжість поетичних образів, плавність і легкість вірша, сміливість деяких прийомів... заінтересували і зачарували українське громадянство”. Одні критики бачили в О. Олесеві перш за все чистого лірика, інші – насамперед поета громадянського звучання. Як друга збірка «Поезії. Книга II», так і третя «Поезії. Книга III» свідчать про криваву реакцію в душі поета через поразки революції – краху народних сподівань. У 1914 р. вийшла 4-а збірка «Драматичний етюд. Книга IV», присвячена драматичним етюдам. У 1917 р. з'являється 5-а збірка «Поезії. Книга V» про підйом визвольної боротьби

перед лютневою революцією. Незабаром О. Олесь починає працювати над шостою збіркою «На хвилях», але вона не побачила світу.

5. Робота над текстами поетичних творів О. Олеся. Аналіз вірша О. Олеся «Мій матері».

Мій матері

Приснилося, що я вернувсь додому...
Іду, дивлюсь: мій край, моя земля,
Сміються в сонці золотому
Річки, і села, і поля.
Ось-ось прийду до хатоньки моєї,
Де мати жде мене й не жде,
Я скрикну “Матінко!” до неї,
Вона на груди упаде.
І будуть литись теплих сліз потоки.
І в них бринітимуть слова:
“Я ждала, ждала цілі роки
І в’яла, сохла, як трава...”
Іду зеленою межею,
Кругом хвилюються жита,
І в’ється щастя над душею –
І на плечі нема хреста...

Спочатку вчитель виразно читає поезію, потім учні перечитують її самостійно. Аналізується текст твору за допомогою орієнтовної системи запитань:

1. У якій формі побудована поезія?
2. Як пов’язаний цей вірш із біографією письменника?
3. Яким у вашій уяві постає ліричний герой твору?
4. Що то за «хрест», про який іде мова у вірші? Поясніть відповідь.

5. З'ясуйте значення виразу “нести свій хрест”. Що має на увазі автор, використовуючи такий образ?
6. Які почуття і переживання викликає цей твір?
7. Які художні прийоми автор використовує в поезії? Наведіть приклади. Поясніть їх емоційно-смыслову роль.
8. Яку роль для розуміння головної думки твору відіграє порівняння «сохла, як трава»?
9. Яким настроєм проіннятий ліричний герой твору?
10. У яких письменників ХХ століття зустрічаються поезії, присвячені матері? Що в них спільне, а що – відмінне?

Висновок: Поезія О. Олесея, сповнена загадкових мелодій, тонів і напівтонів, стала прекрасним матеріалом для пісень і романсів. Понад 80 відомих композиторів (українських, російських, білоруських, французьких, чеських) клали Олесею рядки на музику. На поезії О. Олесея по-своєму відбилися пошуки неоромантиків і символістів, які намагалися сприйняття природи передати через гру звуків і барв. О. Олесею властиве шевченківське задивування «божим світом». Усе це дало підстави М. Грушевському назвати О. Олесею «поетом напівтонів» і «найсильнішим представником українського символізму».

Для поглиблення знань про творчість Олександра Олесея варто звернутися до аналізу інших поезій інтимної лірики.

Любов

О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...
 Що вийдеш ти, то знала ніч оця, –
 І через те вона така привітна,
 Ясна і ніжна без кінця...

О, не дивуйсь, що пахощі навколо,
 Що, мов зомлілі, дивляться квітки, –

Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі плете вінки.

О, не дивуйсь, що стільки зір на небі,
Що ночі так прозора срібна мла, –
Ця ніч ясна вбиралася для тебе,
Для тебе й срібло розлила.

І тільки ти в кімнату підеш з ганку,
Погасне тихо й журно свято скрізь,
А хмарна ніч проплаче аж до ранку
Дощем рясним невтішних сліз...

Орієнтовна система запитань за текстом поезії:

1. До якої лірики належить ця поезія?
2. Яким вам уявляється ліричний герой?
3. Які проблеми порушує автор у поезії?
4. Які почуття викликав у вас цей вірш?
5. Які художні засоби використовує автор та з якою метою?
6. Яка провідна думка твору?

В степу

Розцвіли дзвіночки-квіти,
Ніжні дзвони із блакиті...
Сонце море сонця лле!..
Хтось у дзвони тихо б'є...

Хтось у дзвони тихо дзвонить:
Бог чи коник степовий, –
Я не знаю; в травах тоне
Той дзвонарик світовий.

Я молюся небесам.

Віра в мене дужче криці, –
Степ – один суцільний храм!
Скрізь церкви, церкви, дзвіниці,
Співи, дзвони, фіміам.

Я молюсь. Душа моя
Скрізь в повітрі розлилася,
Степом, небом пройнялася,
Світ в мені, і в світі я!

Орієнтовна система запитань під час роботи над текстом поезії:

1. Яка картина постає у вашій уяві?
2. Чи може бути ліричним героєм сам автор?
Доведіть власні думки.
3. Які кольори ви підібрали б, коли малювали б уявну картину?
4. Яке почуття домінує у вірші (сповідь, зізнання, щирість)?

6. Використання на уроці технічних засобів навчання.

На основі віршів Олександра Олеся було написано більше 200 пісень. Над його творами працювали композитори М. Лисенко, Л. Степовий, С. Людкевич, А. Кос-Анатольський. Після Т. Шевченка О. Олесь – другий поет за кількістю творів, покладених на музику. Леся Українка стверджувала, що О. Олесь є «прямим спадкоємцем Шевченка із всім його полум'яним натхненням і пристрасною любов'ю до батьківщини... Його пісня звучить могутнім закликком до свободи. І цей заклик є прямим відгуком на голос Т. Шевченка». Іван Франко відзначав: “Весною дише від сих віршів. Виступає молода сила, в якій уже тепер можна повітати майстра віршової форми і легких, граціозних пісень. Майже кожний вірш так і проситься під ноти. Має в собі

мелодію.”

Михайло Грушевський, оцінюючи значення поезії О. Олеся для розвитку національної самосвідомості української молоді, писав: «Україна дістала поета-лірика, котрого виглядала від часів Шевченка. Він справді став поетом того нового покоління, котре з ним вступило в життя – з тими бадьорими, повними надії настроями, які звучали в поезії Олеся. Але zarazом приносив він дещо й таке, що ставало вічними і невмирущими національними здобутками на всі часи».

Поезія “Чари ночі” О. Олеся стала своєрідною візиткою поета. Вірш багатий на художні засоби, персоніфіковані рядки, образний паралелізм, яскраві метафори, що поглиблюють розуміння краси кохання між людьми. Краса життя і краса кохання – понад усе для ліричного героя поезії “Чари ночі”. *Після роботи над текстом твору й обміну враженнями учням пропонується прослухати пісню “Чари ночі” в грамзапису, після чого робота продовжується у вигляді короткої бесіди навколо запитань:*

1. Який настрій, на вашу думку, переважає в пісні?
2. Чи підкреслює мелодія зміст поезії?
3. Чи збагатилися ваші враження про поезію О. Олеся завдяки пісенним обробкам? Чим саме?

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Цей етап найефективніше провести за допомогою короткої бесіди або шляхом прочитання окремих фрагментів науково-критичної чи статті шкільного підручника.

Варіативною формою роботи є тести, кросворди, творче завдання. Учням пропонується подумати й відповісти на запитання: Яким у моїй уяві постав ліричний герой інтимної лірики поета-земляка О. Олеся?

Тести

1. Справжнє прізвище О. Олеся:
 - а) Рудченко;
 - б) Кандиба;**
 - в) Тобілевич.
2. Рік народження письменника:
 - а) 1871р.;
 - б) 1874р.;
 - в) 1878р.**
3. Як зараз називається місто, де народився О. Олеся:
 - а) Білопілля;**
 - б) Ромни;
 - в) Тростянець.
4. Йому належать збірки:
 - а) «З журбою радість обнялась», «Поезії», «Чужиною»;**
 - б) «З вершин і низин», «Зів'яле листя», «Мій Ізмарагд»;
 - в) «На крилах пісень», «Думи і мрії», «Відгуки».
5. Які поезії автора покладені на музику:
 - а) «На чужині»;**
 - б) «Чари ночі»;**
 - в) «Айстри».
6. Який художній засіб використовує О. Олеся у цих рядках: “Сміються, плачуть солов'ї і б'ють піснями в груди”:
 - а) гіпербола;
 - б) синекдоха;
 - в) метафора.**

Кросворд

				б								
				к	о	х	а	н	н	я		
					л							
		п	р	а	г	а						
х				к	а	н	д	и	б	а		
а					р							
р												
				л	и	с	е	н	к	о		

можливість познайомитися з системою роботи своїх колег, які викладають різні навчальні дисципліни. Різноманітні форми роботи, елементи індивідуальної роботи з учнями можуть бути творчо перенесені в урок мови та літератури й використані з метою апробації найбільш раціональних форм роботи з учнями.

***Табличний варіант аналізу студентом відвіданого уроку
чи виховного заходу***

Тип навчального заняття: урок (виховний захід)							
№	Учитель клас	тема уроку	мета зміст	забезпечення наочність	форми роботи	пере- ваги уроку	недоліки зауваження пропозиції
1							
2							
3							

Студенти часто недооцінюють ефективність взаємовідвідування уроків. Будучи присутнім на уроці свого співкурсника, студенти можуть спостерігати, як на уроці працюють учні, як їхньою навчальною діяльністю керує студент–практикант, чи раціонально він використовує час, яким чином учні здобувають знання, набувають уміння та навички.

Час вимагає від студента ґрунтовної та всебічної підготовки, психологічної готовності та вміння працювати в умовах, коли постійно відбувається оновлення навчальних планів та програм із мови та літератури.

7. Орієнтовні схеми аналізу уроків

Схема аналізу уроку української мови

1. Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст.
2. Аналіз змісту етапів уроку.
3. Формування нових понять і способів дій.
4. Формування умінь і навичок учнів (вправи на застосування знань).
5. Завдання додому.
6. Результативність уроку.
7. Висновки і пропозиції, загальна оцінка.

Схема аналізу уроку літератури

1. Науковий рівень проведення уроку, відповідність змісту сучасним здобуткам літературознавства та методики викладання літератури.
2. Досягнення вчителем поставлених завдань та мети. Результативність уроку.
3. Розумовий потенціал уроку (робота з розвитку логічного та образного мислення, уяви, пам'яті, уваги, усного та писемного мовлення, урок репродуктивного чи розвивального навчання). Рівень організації учнів на роботу.
4. Виховний потенціал уроку.
5. Ефективність застосованих на уроці методів та методичних прийомів.
6. Доцільність структури уроку.
7. Зауваження, пропозиції, побажання, загальна оцінка.

Критерії оцінювання уроку української мови та української літератури

1. Готовність класу до уроку.
2. Мотивація навчальної діяльності.
3. Актуалізація опорних знань.
4. Чіткість у формуванні мети.
5. Відповідність фактичного змісту уроку його меті.
6. Науковість, доступність і доцільність у доборі змісту уроку.
7. Організація навчальної діяльності учнів.
8. Відповідність структури уроку його типу, меті, етапам.
9. Оптимальне використання навчального часу згідно зі структурою.
10. Доцільність у використанні форм, методів, технологій, засобів.
11. Культура праці вчителя.
12. Реалізація ідей власного педагогічного досвіду у практичній діяльності на уроці.
13. Елементи інновацій та творчого підходу.
14. Досягнення мети та підведення підсумків уроку.
15. Психологічна компетентність учителя.
16. Характер та обсяг домашнього завдання.
17. Самоаналіз уроку.

8. Позакласна робота студента під час проходження педпрактики

Крім викладання свого предмета, учитель проводить позакласну та позашкільну роботу. Під час проходження педпрактики студент має змогу випробувати себе в ролі класного керівника, організовуючи та залучаючи учнів

свого класу до позакласної та позашкільної роботи з мови та літератури. Мета такої роботи полягає у виробленні інтересів до мови та літератури як навчальних дисциплін, формуванні національної самосвідомості та почуття людської гідності, відповідальності за долю і майбутнє України.

Схема розробки позакласного залікового заходу:

1. Титульний аркуш із зазначенням навчального закладу та його підпорядкування, теми і форми заходу, відомостей про студента-практиканта, прізвища методистів.
2. Мета заходу.
3. Методичне забезпечення.
4. Час і місце проведення.
5. Зміст позакласного заходу.
6. Список використаної літератури.
7. Оцінка і стислий відгук учителя-словесника про науково-методичний рівень проведення заходу.

9. Підсумкова конференція „Проблеми. Пошуки. Знахідки”

Після закінчення виробничої педагогічної практики проводиться підсумкова конференція, до якої готуються і викладачі, і студенти. Її мета – проаналізувати й узагальнити результати педагогічної практики, визначити успіхи та наголосити на недоліках у її підготовці та проведенні.

Під час роботи такого типу конференції може проводитися виставка кращих зразків звітної документації студентів 4 курсу. У ході проведення підсумкової конференції порушуються проблеми, пов’язані з рівнем готовності студентів випускного курсу виконувати

професійні обов'язки вчителя мови та літератури, класного керівника.

Орієнтовний план підсумкової конференції за результатами проходження педагогічної практики:

1. Виступ відповідального методиста за результатами проходження виробничої педагогічної практики студентами 4-го курсу.

2. Повідомлення методиста кафедри педагогіки про виконання завдань.

3. Повідомлення методиста кафедри психології про наслідки практики.

4. Виступ запрошеного вчителя про вимоги до студентів під час проходження практики, про рівень готовності виконувати професійні обов'язки.

5. Виступи методистів з фаху про досягнення та недоліки проходження практики студентами.

6. Виступи студентів. Обговорення порушених питань та висловлення пропозицій і зауважень щодо рівня організації, термінів, вимог переддипломної практики студентів.

Орієнтовна тематика виступів студентів на підсумковій конференції з недипломної практики:

1. Особливості проходження педагогічної практики на різних виробничих базах (доповіді, повідомлення, презентації, фото- та відеозвіти тощо).
2. Про результати виконання завдань із педагогіки та психології.
3. Взаємовідвідування уроків як ефективна форма вдосконалення методичної вправності майбутнього вчителя-філолога.
4. Інноваційний підхід у викладанні української мови та літератури на сучасному етапі розвитку освіти.

5. Результати апробації навчально-методичної літератури.

Під час обговорення порушених проблем у процесі проведення підсумкової конференції студенти мають можливість висловитися щодо:

- перегляду програми проходження педагогічної практики;
- внесення власних рекомендацій для ефективності виконання завдань студентами-практикантами;
- проходження практики з позицій учителя-словесника;
- рівня підготовки студентів до проходження виробничої практики;
- надання методичної допомоги студенту з боку вчителів навчальних закладів;
- ефективності впровадження в школу 12-бальної системи оцінювання знань учнів.

10. Оцінювання професійних досягнень студентів-філологів під час практики

Професійні досягнення студентів під час виконання завдань виробничої педагогічної практики оцінює відповідальний методист, враховуючи оцінки групових методистів з української мови та літератури, методистів із педагогіки та психології, вчителя-словесника та класного керівника (для студентів спеціальності “українська мова і література та іноземна мова” – методиста та вчителя іноземної мови). Оцінювання відбувається безпосередньо під час активних відвідувань уроків студентів та позакласних заходів, їх скрупульозного аналізу, бесід із учителями-філологами, представниками адміністрації навчального закладу.

У триденний термін студенти, які пройшли педагогічну практику, зобов'язані подати звітну документацію на кафедру. Через тиждень після завершення практики проводиться підсумкова конференція з практики, на якій присутність студентів випускного курсу та методистів є обов'язковою.

Для оцінювання пріоритетними є досягнення в таких видах діяльності:

- навчальна робота;
- позакласна робота зі спеціальності;
- виховна робота з колективом класу;
- профорієнтаційна робота.

При оцінюванні також ураховується:

- сумлінне виконання студентом вимог програми педагогічної практики, обов'язків студента-практиканта;
- дотримання студентом правил внутрішнього розпорядку навчального закладу;

- відсутність зауважень дисциплінарного характеру;
- вчасне подання звітної документації з педпрактики;
- участь у проведенні підсумкової конференції.

Оцінка «відмінно» (90 – 100 балів «А») ставиться за належне виконання програми проходження виробничої педагогічної практики з української мови і літератури студентам, які:

- одержали інструктаж на настановній конференції;
- вчасно прибули до виробничої бази практики;
- сумлінно виконували обов'язки студентів-практикантів;
- робочий день студентів-практикантів у навчальному закладі тривав у межах 6 годин;
- проводили уроки на високому науково-методичному рівні;
- більшість уроків оцінені на «відмінно»;
- продемонстрували вміння працювати з текстом художнього твору;
- апробували раціональні форми роботи на уроках літератури;
- застосовували ефективні методи і прийоми роботи на уроках літератури;
- у першій половині практики в присутності одного з методистів провели заліковий позакласний захід із літератури на високому організаційному та методичному рівні;
- відвідали та обговорили виховні заходи інших студентів-практикантів;
- займалися взаємовідвідуванням навчальних занять студентів-співкурсників із наступним їхнім аналізом;
- вивчили учнівський колектив;

- ознайомилися з досвідом роботи вчителів-словесників навчального закладу;
- надали допомогу школі в обладнанні кабінету української літератури;
- якісно підготували та вчасно подали на перевірку звітну документацію з педпрактики;
- на високому методичному рівні провели профорієнтаційну роботу.

Оцінка «добре» (82 – 89 «В»; 74 – 81 «С»)
 ставиться за виконання програми проходження виробничої педагогічної практики студентам, які:

- сумлінно виконували обов'язки студентів-практикантів;
- одержали інструктаж на настановній конференції;
- вчасно прибули до виробничої бази практики;
- робочий день студента-практиканта в навчальному закладі тривав близько 6 годин;
- проводили уроки на достатньому науково-методичному рівні;
- більшість уроків оцінені вчителями та методистами на «добре»;
- намагалися апробувати раціональні форми роботи на уроках української мови і літератури;
- застосовували різноманітні методи і прийоми роботи на уроках української мови і літератури;
- у присутності одного з методистів провели заліковий позакласний захід української мови та літератури;
- відвідали та обговорили виховні заходи інших студентів-практикантів;
- займалися взаємовідвідуванням навчальних занять студентів-співкурсників із наступним їхнім аналізом;
- вивчили учнівський колектив;

- ознайомилися з досвідом роботи вчителів-словесників навчального закладу;
- на належному методичному рівні провели профорієнтаційну роботу;
- мали незначні зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики.

Оцінка «задовільно» (64 – 73 бали Д, 60 – 63 Е)
 ставиться за виконання програми проходження педагогічної практики студентам, які:

- виконували обов'язки студентів-практикантів із зауваженнями;
- присутність у навчальному закладі була епізодичною (у дні проведення уроків);
- проводили уроки на низькому науково-методичному рівні;
- більшість уроків оцінені вчителями та методистами на «задовільно»;
- продемонстрували слабкі вміння працювати з текстом художнього твору;
- епізодично використовували різноманітні форми роботи на уроках мови та літератури;
- провели заліковий позакласний захід із української мови та літератури на низькому організаційному рівні;
- ігнорували взаємовідвідування;
- недостатньо вивчили учнівський колектив;
- були відсутніми на настановній та підсумковій конференціях;
- продемонстрували низький рівень сформованості професійно-педагогічних умінь;
- мають суттєві зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики.

Педагогічна практика **оцінюється «незадовільно» (35 – 59 FX)**, якщо студент-практикант не виконав програми педагогічної практики. При отриманні незадовільної оцінки за практику студент зобов'язаний пройти її повторно у визначений відповідальним методистом і вільний від занять в університеті час.

11. Вимоги до звітної документації студента-практиканта

На оформлення звітної документації студенту-практиканту відводиться три дні після закінчення педагогічної практики. За цей період студенти зобов'язані подати документацію всім методистам, які оцінюють завдання, виконані під час проходження практики, про що ставиться відмітка в атестаційний лист. Потім методисти подають матеріали проходження педпрактики відповідальним методистам, які виставляють підсумкову оцінку в атестаційний лист і заліково-екзаменаційну відомість.

Уся документація повинна бути студентами грамотно й охайно оформлена, підготовлена відповідно до методичних рекомендацій, складена в папку, подана у відповідний термін методистам із фаху.

Перелік звітної документації:

- звіт студента про проходження виробничої педагогічної практики.
- атестаційний лист (див. зразок).
- характеристика студента-практиканта з навчального закладу (зі штампом та печаткою), підписана директором, учителем української мови, української літератури та класним керівником.
- розгорнуті конспекти (відеозаписи) 4 залікових уроків з української мови та української літератури (з ескізами допоміжних засобів навчання), підписані та оцінені вчителем-предметником та методистами з фаху; студенти, розподілені на практику за межі міста Суми, подають по 8 конспектів уроків з української мови та літератури, підписані та оцінені вчителем-предметником;

- розробка одного залікового позакласного заходу з фаху, проведеного в закріпленому класі;
- методична розробка (або сценарій) виховного заходу (подається на кафедру педагогіки);
- психолого-педагогічна характеристика учня (подається на кафедру психології);
- щоденник із записами про відвідані уроки вчителів школи та студентів.

Звіт підписується студентом і складається за орієнтовним планом:

1. Термін та місце проходження практики.
2. Виконана навчальна робота (скільки уроків було проведено, які з уроків виявилися найбільш вдалими, які методики та технології було використано тощо).
3. Здійснена методична робота (описати про роботу в методичних кабінетах та лабораторіях, участь у нарадах методичних об'єднань учителів-словесників, допомога вчителю в оформленні кабінету тощо). Приділити увагу відвідуванню й аналізу уроків студентів та вчителів.
4. Проведена організаційно-виховна робота (описати проведену роботу в якості помічника класного керівника або куратора групи).
5. Проведений позакласний захід з української мови та літератури (прозвітуватися, в якій формі був проведений захід, здійснити його об'єктивний аналіз).
6. Проведена профорієнтаційна робота студента (екскурсія до університету, факультету, музею університету, демонстрація фільму про університет, співпраця з відділом доуніверситетської підготовки).
7. Виконана науково-дослідницька робота (в галузі методики навчання мови та літератури, виконання завдань із педагогіки та психології).
8. Загальні особисті враження від педпрактики. Самоаналіз трудової дисципліни.
9. Власні пропозиції щодо підвищення ефективності проходження практики (розподіл студентів, виробничі бази практик, контроль за

проходженням практики тощо).

Виконані студентами під час педпрактики завдання з педагогіки та психології подаються у визначений термін методистам відповідних кафедр.

Орієнтовна схема атестаційного листа

Орієнтовна схема характеристики студента-практиканта

***Місце для штампa школи
із зазначенням дати видачі
характеристики***

Характеристика
студента-практиканта
4 курсу факультету іноземної та
слов'янської філології
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

П. І. Б. (повністю)

Вказати школу, клас, період проходження практики.

Охарактеризувати навчальну роботу:

- ✓ кількість проведених уроків та позакласних заходів із фаху (вказати найбільш успішні);
- ✓ теоретичний рівень підготовки студента;
- ✓ володіння методикою викладання предмета;
- ✓ використання наочності, технічних та інноваційних засобів навчання;
- ✓ педагогічна майстерність практиканта.

Охарактеризувати виховну роботу:

- ✓ виконання видів виховної роботи, запланованої класним керівником у плані виховної роботи на період практики (вказати найбільш успішні);
- ✓ проведення профорієнтаційної роботи;
- ✓ участь у громадському житті школи та класу.

Загальні висновки:

- ✓ недоліки у підготовці практиканта до педагогічної роботи;
- ✓ висновки щодо готовності до педагогічної діяльності;
- ✓ загальний рівень розвитку студента-практиканта, культура поведінки;
- ✓ рекомендація школи щодо оцінювання роботи студента-практиканта.

Підписи директора школи, вчителів-предметників, класного керівника. Гербова печатка

Зразок характеристики студента-практиканта

Штамп навчального закладу

ХАРАКТЕРИСТИКА
студентки-практикантки
4 курсу факультету іноземної та
слов'янської філології
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С. Макаренка
Коваленко Яни Вікторівни

Студентка-практикантка Коваленко Яна Вікторівна

проходила педагогічну практику в навчально-виховному комплексі, гімназії №7 м. Суми у 7-А класі з 8 лютого до 19 березня 2016 р. За цей час нею було проведено 10 уроків української мови та 10 уроків української літератури, виховні заходи. Коваленко Я.В. виконувала обов'язки вчителя української мови та літератури, класного керівника, педагога-наставника.

Студентка-практикантка показала глибокі знання теоретичного матеріалу, володіє належною методикою викладання української мови та літератури, вміло використовує наочність та інноваційні технології під час вивчення нового матеріалу. Особливо вдало були проведені уроки вивчення життя та творчості письменників, літературного краєзнавства, позакласного читання. На належному рівні проведені уроки: «Звертання непоширені і поширені. Розділові знаки при звертаннях», «Контрольний твір-опис пам'яток історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі», «Проблема волі людини та можливостей її здобуття в повісті Михайла Коцюбинського «Дорогою ціною», «Ніч перед боєм» О. Довженка – твір про героїзм, самовідданість, патріотичні почуття українців».

Коваленко Яна Вікторівна володіє раціональними методами і прийомами роботи на уроці мови та літератури, використовує нетрадиційні форми роботи з учнями (евристична бесіда, урок-диспут). На уроках до роботи залучалися учні всього класу, що засвідчило вміння студента працювати з колективом, готовність до виконання обов'язків учителя і класного керівника, професійну компетентність.

Студентка-практикантка дбала про культуру мовлення школярів, розвиток умінь спілкуватися в колективі, постійно вдосконалювала навички учнів аналізувати текст художнього твору, вміння з теорії літератури, вчила

«бачити» художні деталі в поезії, розвивала навички аналізувати ліричні вірші. Уроки урізноманітнювалися різними видами роботи: літературна дискусія, евристична бесіда, проблемна ситуація. Особлива увага зверталася на розвиток усного і писемного зв'язного мовлення учнів.

На належному методичному рівні студенткою проведені виховні заходи: КВК, виховна година. Позакласний захід – мовно-літературний вечір до Міжнародного дня рідної мови – був організований та проведений на належному методичному рівні, що засвідчує вміння студентки Коваленко Я.В. виконувати позакласну роботу з предмета.

Для поповнення кабінету української мови та літератури методичним матеріалом студенткою було оформлено стенд «Письменники рідного краю» та навчальний матеріал «Неокласики в оцінці критиків» (папка).

Студентка провела ряд профорієнтаційних заходів: екскурсію до педагогічного університету, екскурсію до музею університету, інформаційну бесіду про спеціальності та напрями підготовки студентів у СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Коваленко Я.В. – чуйна, добра, лагідна, уважна, культурна, володіє педагогічним тактом, сумлінно виконувала правила внутрішнього розпорядку школи.

Студентка-практикантка відвідувала педради та батьківські збори, має всі дані для педагогічної роботи з дітьми.

Рішенням педагогічної ради роботу студентки-практикантки Коваленко Я.В. оцінено на «відмінно». Педпрактику студентки рекомендуємо оцінити високим балом.

Директор НВК,

(печатка, підпис) П.І.Б.

гімназії №7

Учитель української мови *(підпис)* П.І.Б.

Учитель української літератури *(підпис)* П.І.Б.

Класний керівник *(підпис)* П.І.Б.

Виставляючи підсумкову оцінку в атестаційний лист студента-практиканта та екзаменаційно-залікову відомість, відповідальні методисти мають право знизити оцінку через невчасне подання на кафедру та безграмотне оформлення матеріалів педпрактики.

*Зразок оформлення титульної сторінки звітної
документації:*

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені А.С. МАКАРЕНКА**

**Кафедра української мови
Кафедра української літератури**

**ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
З ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

студентки 241 групи
факультету іноземної та слов'янської
філології

Коваленко Марини Петрівни

Методист з української мови –
к. філол. н., доц. **Герман В.В.**

Методист з української літератури –
к. філол. н., доц. **Владимирова В.М.**

СУМИ – 2016

12. Пам'ятка студенту-практиканту

1. Присутність студента на настановній та підсумковій конференціях є обов'язковою.
2. Розподіл студентів на педпрактику здійснюється заздалегідь.
3. Студент проходить педпрактику в навчальному закладі згідно з попереднім розподілом.
4. Студент-практикант перебуває в навчальному закладі впродовж робочого дня (не менше шести годин у день незалежно від наявності чи відсутності уроків мови та літератури).
5. Із числа студентів навчального закладу призначається староста групи, який зобов'язаний подати відповідальному методисту відомості про розклад уроків студентів та дзвоників у школі в перші шість днів практики.
6. Студент зобов'язаний вивчити методика роботи вчителя літератури та класного керівника (шляхом відвідування уроків учителів у закріпленому та інших класах).
7. Про зміни в розкладі уроків студент повідомляє старосту та викладача-методиста заздалегідь.
8. Студенти мають бути присутніми під час проведення та обговорення уроків своїх співкурсників.
9. До проведення уроків допускаються студенти, які мають перевірені, узгоджені та підписані вчителями конспекти уроків.
10. Позакласний (заліковий) захід із фаху готується та проводиться студентом у першій половині практики, оцінюється та підписується вчителем і класним керівником.
11. Присутність методиста під час проведення залікового позакласного заходу з фаху є обов'язковою.

- Позакласний заліковий захід, проведений на уроці або без присутності одного з методистів, є недійсним.
12. Студент-практикант не має права без дозволу вчителів проводити позашкільні заходи й виводити для цього учнів за межі території навчального закладу.
 13. У разі хвороби чи інших поважних причин студент зобов'язаний заздалегідь повідомити про це вчителя-предметника та класного керівника, надавши в найближчий термін відповідним чином оформлені медичні довідки чи інші документи.
 14. Студенти-практиканти повинні бути дисциплінованими, вихованими, вимогливими до себе, до свого зовнішнього вигляду, виконувати всі розпорядження адміністрації школи та внутрішнього розпорядку навчального закладу.

Для заметок

Методичне видання

**Громова Наталія Василівна
Захарова Валентина Анатоліївна**

Педагогічна практика з української мови та літератури

**Методичні рекомендації для студентів 4-го курсу
факультету іноземної та слов'янської філології**

Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016 р.

Комп'ютерний набір Громова Н.В., Захарова В.А.
Комп'ютерна верстка Цьома С.П.

Здано в набір 01.02.2016 р.

Підписано до друку 28.02.2016 р.

Формат 60 x 84/16. Гарн. Times New Roman Суг. Друк
ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 8,3. Обл.-вид. арк.
3,6. Наклад 50. Вид №10.

СумДПУ імені А.С.Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ
імені А.С.Макаренка
Зам. №